Međugorje i prevladavanje proračunskog deficita Svete Stolice

vjeraidjela.com/medugorje-i-prevladavanje-proracunskog-deficita-svete-stolice

22. rujna 2024.

Uvod

Dana 16. rujna 2024. papa Franjo uputio je pismo Kardinalskom zboru, a u njemu je stavio naglasak na važnost gospodarske reforme unutar Rimske kurije i zatražio solidarnost svih vatikanskih i izvanvatikanskih tijela u prevladavanju proračunskog deficita Svete Stolice. Ta informacija nije u javnosti bitno odjeknula i vjerojatno bi je malo tko povezao s *Notom „Kraljica mira“, o duhovnom iskustvu vezanom uz Međugorje,* koju je 19. rujna 2024. objavio kardinal Víctor Manuel Fernández, predstojnik Dikasterija za nauk vjere. No, kada se pogleda sadržaj te *Note,* kao i sadržaj *Normi za postupanje u razlučivanju navodnih nadnaravnih fenomena* koje je isti predstojnik priredio i isti Dikasterij objavio 17. svibnja 2024., vidimo kako su te teme vrlo isprepletene, a okolnosti upućuju na zaključak da ta isprepletenost ozbiljno šteti istini, pravdi i duhovnoj naravi Katoličke Crkve.

Materijalna pozadina novog vrednovanja mogućih ukazanja

Nije tajna da je Sveta Stolica u financijskoj krizi i da se na internetu mogu pronaći mnogi tekstovi koji govore o raznovrsnim korupcijskim malverzacijama djelatnika visokih vatikanskih tijela, a zbog kojih su neki sumnjičeni, drugi suđeni, a treći osuđeni. Ono što

se čita, ostavlja dojam da su pravi krivci uglavnom ostajali neokrznuti. No, to je posebna problematika i u nju nećemo ulaziti.

Ipak, u svjetlu navedenog procjenjujemo da se naše vrijeme može usporediti s vremenom kada je njemački dominikanac Johann Tetzel (1465.-1519.) u papino ime prodavao oproštajnice za prošle, sadašnje i buduće grijehe, kako za mrtve, tako i za žive, i zbog takve zloupotrebe teologije otvorio vrata Martinu Lutheru i njegovim herezama od kojih se Katolička Crkva nije oporavila do danas. Razlog njegovog propovijedanja bio je iskoristiti vjersko neznanje puka i preko njega osigurati novac za gradnju bazilike Svetog Petra u Rimu. Pitamo se imamo li sličnu situaciju i danas kada se možda preko *Normi* od 17. svibnja pokušava zloupotrijebiti vjernička lakovjernost, a s nakanom da se preko materijalno isplativih mjesta hodočašća novac slijeva u crkvene blagajne, posebno uključujući vatikansku. Međugorje se u tom smislu, pogotovo ako uskoro budemo svjedočili određenim promjenama kojima bi ta župa potpala pod još veću i obuhvatniju nadležnost Svete Stolice, može pokazati kao naročito poželjan put za prevladavanje proračunskog deficita.

U tom smislu, za razliku od *Odredbi o načinu postupanja pri prosuđivanju navodnih ukazanja i objava* koje je Kongregacija za nauk vjere u povjerljivom obliku pod predstojnikom kardinalom Franjom Šeperom objavila 25. veljače 1978., a javno 2011., i koje su davale jasne smjernice po kojima bi se mogla razlikovati nadnaravna od lažnih ukazanja, nove *Norme* Dikasterija za nauk vjere eliminiraju doktrinarni element i vrijednost mogućih ukazanja svode na pastoralnu razinu, vidljivu ponajviše u dobrim plodovima, ali bez jasnih kriterija po kojima bi se oni mogli objektivno vrednovati. Time se umanjuje autoritet Crkve kao one koja Kristovom ovlašću i milošću Duha Svetoga, a na duhovnu korist vjernika, ima pravo i dužnost razlučivati je li nešto ovozemaljsko ili nadnaravno. Takvim odbacivanjem procjene je li neki fenomen nadnaravne, naravne ili možda demonske naravi, Crkva je stavljena u opasan položaj koji će vjerojatno dovesti do oslabljenja vjere ljudi i u priznata ukazanja i vodit će takvoj racionalizaciji katoličanstva u kojoj će sve manje ostajati prostora za priznavanje mogućnosti nadnaravne Božje intervencije i uloge Crkve kao Majke i Učiteljice, a istovremeno neće imati snagu suzbijati lažna ukazanja koja će se vjerojatno sve više množiti. Štoviše, čini se da nove *Norme* ne zatvaraju vrata ni pred lažnim ukazanjima ako ona donose dobre duhovne plodove. Pritom je pronađena formula da se svakom navodnom ukazanju može dati najveći stupanj priznanja, a da time samo mjesto hodočašća ne dobije baš ništa. Na tom se tragu može prepoznati i osjetno smanjenje aktivne i odgovorne uloge dijecezanskog biskupa i svođenje njegova doprinosa na administrativnu razinu.

Novi kriteriji vrednovanja mogućih ukazanja

Sve se naznačeno može naslutiti iz šest stupnjeva razlučivanja koje nude nove *Norme*, uz izričito naglašavanje da se ne procjenjuje nadnaravni karakter moguće privatne objave. Zbog njihove važnosti i primjenjivosti na međugorski fenomen ovdje ih donosimo u cjelovitom obliku kako su navedeni u brr. 17-22:

17. Nihil obstat – Iako nije izražena nikakva sigurnost o nadnaravnoj autentičnosti fenomena, mnogi su znakovi djelovanja Duha Svetoga *usred* danog duhovnog iskustva prepoznati i, barem do toga trenutka, nisu otkriveni osobito kritični ili rizični aspekti. Zbog toga se dijecezanski biskup potiče da *cijeni* pastoralnu vrijednost te da također *promiče* širenje ovog duhovnog prijedloga, i mogućim hodočašćima na sveto mjesto.

18. Prae oculis habeatur – Iako se prepoznaju važni pozitivni znakovi, postoje i neki elementi zabune ili mogućih rizika koji zahtijevaju pozorno razlučivanje i dijalog dijecezanskog biskupa s primateljima određenog duhovnog iskustva. Ako je bilo ikakvih zapisa ili poruka, može biti potrebno doktrinarno pojašnjenje.

19. Curatur – Primjećuju se različiti ili značajni kritički elementi, ali u isto vrijeme već postoji široka rasprostranjenost fenomena i prisutnost duhovnih plodova koji su s njim povezani i provjerljivi. U tom smislu se ne preporučuje zabrana koja bi mogla uznemiriti Božji narod. U svakom slučaju, dijecezanski biskup se poziva da ne potiče taj fenomen, da traži alternativne izraze pobožnosti i eventualno preusmjeri njegov duhovni i pastoralni profil.

20. Sub mandato – Identificirani kritični problemi nisu povezani sa samim fenomenom, punim pozitivnih elemenata, nego s osobom, obitelji ili skupinom ljudi koji ga neprikladno koriste. Duhovno iskustvo koristi se za određenu i neprimjerenu ekonomsku korist, čineći nemoralna djela ili obnašajući pastoralnu djelatnost paralelnu s onom koja je već prisutna na crkvenom području, bez prihvaćanja smjernica dijecezanskog biskupa. U tom slučaju, pastoralno vođenje određenog mjesta gdje se pojava događa povjerava se ili dijecezanskom biskupu ili drugoj osobi koju je ovlastila Sveta Stolica koja će, kada nije u mogućnosti izravno intervenirati, pokušati postići razuman dogovor.

21. Prohibetur et obstruatur – Unatoč prisutnosti legitimnih zahtjeva i nekih pozitivnih elemenata, čine se ozbiljnima kritična pitanja i rizici. Stoga, da bi se izbjegle daljnje zabune ili čak sablazni koje bi mogle potkopati vjeru jednostavnih vjernika, Dikasterij zahtjeva od dijecezanskog biskupa da javno objavi da pristanak uz taj fenomen nije dopušten i da istodobno ponudi katehezu koja može pomoći u razumijevanju razloga odluke i preusmjeriti legitimne duhovne zabrinutosti toga dijela Božjeg naroda.

22. Declaratio de non supernaturalitate – U ovom slučaju Dikasterij ovlašćuje dijecezanskog biskupa da proglasi da je pojava priznata kao nenadnaravna. Ova odluka mora biti utemeljena na konkretnim i dokazanim činjenicama i dokazima. Primjerice, kada navodni vidjelac tvrdi da je lagao ili kada vjerodostojni svjedoci daju elemente prosudbe koji omogućuju da se otkrije falsificiranje fenomena, krivu namjeru ili mitomaniju.

***Notom* Dikasterija za nauk vjere od 19. rujna** međugorski fenomen dobio je najviši stupanj priznanja, tj. *nihil obstat* (hrv. nema zapreke, ništa ne priječi), a time se pokazala iznimna slabost svibanjskih *Normi,* jer se na temelju javno objavljenih i dokazanih činjenica o međugorskom fenomenu može zaključiti da on zaslužuje samo ocjenu *declaratio de non supernaturalitate* ili eventualno *prohibetur et obstruatur,* a obje određuju da pristanak uz taj fenomen nije dopušten. Na to su upućivali biskupi Pavao Žanić i Ratko Perić, podastirući mnoštvo dokaza temeljenih na detaljnim istraživanjima, ali su oni unatoč svojoj istinitosti odlukom *nihil obstat* proglašeni nebitnima. Postavlja se zato pitanje kako je moglo doći do tolikog raskoraka između procjene dijecezanskih biskupa i procjene predstojnika Dikasterija za nauk vjere, prema kojem bi prvi međugorskom fenomenu pridružili najniži, a drugi je pridružio najviši stupanj. Uvjereni smo da je razlog prilično jednostavan i da nema bitne veze s Međugorjem. No, prije nego što to objasnimo, važno je pokazati da međugorski fenomen može uz gorke davati i mnoštvo dobrih plodova, ali to ne znači da počiva na istini.

Nihil obstat za Međugorje ne odražava objektivnu procjenu

Prema *Odredbama* kardinala Šepera i pod uvjetom da je proučavanje svih dokumenata oko međugorskog fenomena provedeno temeljito i objektivno, Međugorje nikada ne bi moglo dobiti nikakvu pozitivnu ocjenu, a kamoli najvišu. Razlozi za to su višestruki, ali se osobito odnose na poruke koje se pripisuju Gospi, na duhovni i moralni život vidjelaca te na zablude koje su širile pristalice međugorskog fenomena. Ta tri razloga temelje se na kriterijima čiju vjerodostojnost zahtijevaju i nove *Norme* (usp. II, čl. 15-16). Sva su ta zastranjenja pomno zabilježena, odnosno osim što su sastavni dio dokumentacije koja se čuva u Biskupskom ordinarijatu Mostar, veliki je njihov dio objavljen u *Službenom vjesniku* Biskupije i na staroj mrežnoj stranici, a osobito su sustavno prikazana u knjigama *Ogledalo pravde* (prir. Dražen Kutleša, Mostar, 2001.), *Istina će vas osloboditi* (Nikola Bulat, Mostar, 2006.), *Biskup Žanić o Međugorju* (Ratko Perić, Mostar, 2021.), *Biskup Perić i međugorski fenomen* (Ivan Turudić, Mostar, 2023.) te u knjizi biskupa Ratka Perića *Djevice premudra* koja bi uskoro trebala ugledati svjetlo dana. Uz njih, za razumijevanje tzv. *hercegovačkog slučaja,* a koji je bitno povezan s međugorskim fenomenom i osvjetljava njegovu pozadinu, neizostavno je konzultirati knjigu *Hercegovačka afera* (Marko Perić. Mostar, 2002.).

Navodne Gospine poruke

Iščitavajući navedene izvore može se saznati da je npr. navodna Gospa izjavila da su sve religije jednake, da ona nema sve milosti, nego tek one koje isprosi od svoga Sina, da je branila dvojicu kapelana koji su zbog neposlušnosti i nepoštovanja dekreta Svete Stolice o podjeli župa u okviru *hercegovačkog slučaja* otpušteni iz Reda manje braće, a tadašnjem biskupu Pavlu Žaniću prijetila je zbog toga da će mu pokazati svoju pravdu u kraljevstvu Božjem. Nadalje, kod nekih se ukazanja neprimjereno smijala, pojavljivala se u sivoj haljini i dozvoljavala vidjeocima da je dodiruju i gaze po njezinom velu, odgovarala je na bizarna pitanja i davala netočne odgovore, čak i one koji su rezultirali smrtnim ishodom, sama je sebi zapjevala marijansku pjesmu, molila krunicu i pozdravljala s *Hvaljen Isus i Marija* i na druge načine sebe stavljala u središte, a ne Isusa Krista,

jedinoga Spasitelja. Također je pokazivala ljutnju i povrijeđenost, a u najmanje dva navrata najavila je prestanak ukazivanja, ali se to nije dogodilo, čime su njezina navodna pojavljivanja dosegnula desetke tisuća i teško im je otkriti i uzrok i smisao. Jednoj od naknadnih navodnih vidjelica navodno se obratila u srcu kako bi poručila da je rođena 5. kolovoza pa je prilikom proslave svoga 2000.-tog rođendana 1984. primila i odnijela u nebo ponuđenu šećernu ružu s torte. Ništa manje uvrnuto ne zvuči ni činjenica da redovito zahvaljuje vidjeocima što su se udostojili doći na ukazanja, nazivajući ih cijelo vrijeme *djecom,* iako su gotovo svi u vrijeme prvog navodnog ukazanja bili adolescenti u 16. ili 17. godini života, a danas su to ljudi koji po godinama mogu imati unuke, a neki i praunuke.

Navodne Gospine poruke sačinjavaju više od polovice teksta *Note,* riječ je o izvadcima ukupno 145 odabranih poruka iz nedavno objavljene *zbirke poruka Kraljice mira,* a za njih dokument kaže da se uvijek trebaju čitati kao *navodne.* Ipak, tek za jednu od njih navodi se da je zastranjujuća (br. 30), dok su sve ostale dogmatski prihvatljive, iako se priznaje da su neke možda problematične. Te se primjedbe najviše odnose na činjenicu da navodna Gospa često sebe ističe pa se može krivo steći dojam da je u središtu ukazanja ona, a ne Isus Krist. Između ostalih može se spomenuti navodna Gospina poruka da su muslimani, pravoslavci i katolici jednaki pred Isusom i pred njom i da su svi njezina djeca. Iako sama Gospa navodno izriče, a predstojnik još dodatno tumači da to ne znači da su sve religije jednake pred Bogom, teško se može izvući drukčiji zaključak, kao što se ne može izvući drukčiji zaključak ni iz istih riječi koje je nedavno izrekao papa Franjo u Singapuru i na što smo se osvrnuli u posebnom prilogu. Uz to, primjećuje se da su navodne Gospine poruke izrečene siromašnim, ponekad i banalnim riječima, koje se ne čine dostojne Bogorodice. S obzirom na samu *Notu,* preuzimanje tolikih citata iz tuđe knjige čini se nepotrebno i opterećujuće jer udvostručuje dužinu teksta, a uz to dovodi u pitanje i autorsko i akademsko poštenje. Jednako tako čini se nesuvislim nastojanje predstojnika da porukama pridruži pravovjerno tumačenje kada je njihov smisao ionako beznačajan u usporedbi s vrednovanjem dobrih duhovnih plodova, a jednako tako nezgrapno je i nastojanje da porukama više pridaje poučni nego nadnaravni karakter, kao i naglašavanje da njih treba više gledati u cjelovitom kontekstu, a manje u njihovoj pojedinačnosti.

Problematika vidjelaca

Uz činjenicu da navodne Gospine poruke nisu uvijek u skladu s Objavom i naukom Crkve, i ćudoredni život vidjelaca baca sumnju na vjerodostojnost ukazanja. Obično pristalice međugorskog fenomena u korist autentičnosti ukazanja ističu da je šestero djece izdržalo teške oblike maltretiranja ne samo od strane komunističke vlasti, nego i od strane crkvenog autoriteta koji ih je podvrgao ozbiljnim i iscrpljujućim ispitivanjima. Istina je da bi se vidjeocima u tom smislu moglo odati određeno priznanje, ali je još veća istina da su ispitivanja otkrila mnoge laži, a neke su izrečene čak i uz zakletvu Bogom. Uz to, kako smo već naveli, neprikladno je govoriti o djeci, jer je četvero vidjelaca bilo u 17.

godini života, jedna je tih dana napunila 15 godina, a tek se jedan može nazvati djetetom jer je bio u 11. godini života. Poznato je da adolescenti ne ulijevaju previše povjerenja s obzirom na govorenje istine, a to su vidjeoci potvrdili u nizu slučajeva.

Tako je šesnaestogodišnja Mirjana Dragićević, svega mjesec dana nakon prvog navodnog nadnaravnog susreta s Blaženom Djevicom Marijom, za koji bi bilo normalno očekivati da ju je potpuno promijenio, i to nakon što se prethodno zaklela na križ da će govoriti istinu, lagala biskupu Pavlu Žaniću da su ona i petnaestogodišnja Ivanka Ivanković neposredno prije nego što će im se prvi put ukazati Gospa išle tražiti ovce, a zapravo su, skrivajući se od roditelja, išle pušiti. Ako je bila spremna lagati biskupu i to kuneći se živim Bogom, kakva se vjerodostojnost od nje može očekivati u manje ozbiljnim okolnostima, pogotovo jer je tu laž i u kasnijim saslušanjima nastavila ponavljati, a to je dokumentirano na kasetama i u transkriptima?

Na sličan je način manipulirala istinom i Vicka Ivanković, najstarija i najpoznatija vidjelica, koja je navodno vodila bilješke vezane uz ukazanja u dnevnicima i rokovniku, ali se pokazalo da vrve višestrukim neistinama i netočnostima. I drugi su vidjeoci u više navrata uhvaćeni u lažima ili nekim drugim oblicima nećudoređa, a ni njihov današnji život ne zrači osobitom svetošću. Iako su navodno planirali, nitko od njih nije kroz duhovno zvanje posvetio život Bogu, kako je to redovito slučaj kod vidjelaca priznatih ukazanja, nego su svi osnovali obitelji i žive u okolnostima iz kojih se ne može zaključiti da su im duhovna dobra važnija od materijalnih. Također im se pripisuje nastojanje oko podređivanja navodnih ukazanja vlastitim htijenjima, kao i želja za medijskim i drugim promoviranjem.

Uočavajući problematiku vezanu uz vidjeoce, predstojnik Fernández ju je jednostavno otklonio upućivanjem već na početku *Note* da se u njoj neće prosuđivati moralni život navodnih vidjelaca (br. 1), također i pozivajući da se hodočašća radije vezuju uz mjesta događanja i uz susret s Kraljicom mira, a ne uz vidjeoce (br. 3 i 41), a isto je preporučio i s obzirom na vrijednost plodova (br. 5). Time su vidjeoci na određen način degradirani, a cijeli fenomen okrnjen. Vidjet ćemo kako će se to odraziti na njegovu budućnost, odnosno hoće li kao posljedica zanemarivanja istaknute i medijski popraćene uloge vidjelaca doći do smanjenja broja ukazanja i drugih oblika aktivnog djelovanja.

Zablude koje su širile pristalice međugorskog fenomena

Treće područje koje smo izdvojili, a koje je također trebalo, poštujući postavljene kriterije *Normi,* objektivno procijeniti prije zaključaka, odnosi se na zablude koje su širile pristalice međugorskog fenomena. Pritom osobito mislimo na one koji su vidjeoce duhovno pratili, na franjevce međugorske župe i sve druge koji promiču međugorski fenomen. Ni oni nisu našli svoje mjesto u *Noti,* nego je ona, kako smo već naveli, sva usmjerena na navodne Gospine poruke i na duhovne plodove, a njih nije cjelovito, nego samo pozitivno vrednovala, dok je sve ostalo što ne bi išlo u korist međugorskom fenomenu preskočila.

To se posebno odnosi na iskorištavanje *hercegovačkog slučaja,* odnosno na odbijanje hercegovačkih fratara da nakon turskog razdoblja i ponovne uspostave crkvenih granica vrate dijecezanskim svećenicima župe kojima su stjecajem okolnosti upravljali u vrijeme Osmanlija. To nisu u potpunosti učinili ni nakon dekreta Svete Stolice *Romanis Pontificibus* iz 1975., nego su pojedinci odbijali poslušnost biskupu Žaniću, a s tvrdnjama vidjelaca da imaju viđenje, pokušali su taj navodni nadnaravni događaj okrenuti sebi u korist.

Neposlušnost franjevaca, širenje zabluda i iznošenje neistina otpočetka su pratili međugorski fenomen, ali se od svih posebno ističe Tomislav Vlašić, prvi duhovni pratitelj šestero međugorskih vidjelaca koji je vodio kroniku događanja, a koja je, kao i Vickini dnevnici, puna netočnih i neistinitih podataka. Uz to, Vlašić je nekoliko godina prije navodnog ukazanja prekršio zavjet celibata i stekao dijete s jednom bivšom časnom sestrom, kasnije je s drugom ženom osnovao muško-žensku družbu koju je Sveta Stolica zabranila, a sada s trećom ženom promovira sinkretističku duhovnost koja nema nikakve veze s katoličkom vjerom i vodi velebni kompleks u Međugorju koji mu osigurava dobru financijsku korist. Ekskomuniciran je 2020. I životopisi ostalih glavnih podupiratelja međugorskog fenomena pokazuju moralna, doktrinarna ili pastoralna zastranjenja, uočljiva posebno u neposluhu prema dijecezanskom biskupu. Uz Vlašića, to se naročito odnosi na fra Slavka Barbarića i fra Jozu Zovka.

Nebrojene su i raznovrsne dokumentirane manipulacije oko međugorskog fenomena pa bez obzira na *nihil obstat* koji je pridružen toj navodnoj privatnoj objavi ostaje otvoreno pitanje objektivnosti i istinitosti, štoviše uopće poznavanja problematike međugorskog fenomena i želje da Sveta Stolica izrekne pravedan pravorijek. Time su ignorirani rezultati dugogodišnjih, savjesnih i studioznih istraživanja koje su poduzeli biskupi Pavao Žanić i Ratko Perić, također i prvih triju komisija, ali je tzv. Ruinijeva komisija, koja je međugorski fenomen proučavala od 2010. do 2014., procijenjena razumnom, iako je došla do apsurdnog zaključka da su prvih sedam dana navodnih ukazanja autentična. Naime, osim što se ne zna kako procjenjivati ostale dane i godine, sedmoga su dana petero vidjelaca dala izjavu u župnom uredu da je Gospa rekla da će se još tri dana ukazivati i više neće, a to se pokazalo kao očita laž. Stoga je Kongregacija za nauk vjere ostala suzdržana prema zaključcima Ruinijeve komisije. No, prelaženje preko neistina i vlastitih riječi stalni je suputnik međugorskog fenomena pa je tako zanimljivo podsjetiti da se i papa Franjo 2013. ismijavao s njim, izjavljujući da Gospa nije ravnateljica poštanskog ureda, da bi danas poticao hodočašće. Nije naodmet ni navesti da je prije kojih četiri mjeseca kardinal Fernández izjavio da nije baš upućen u problematiku međugorskog fenomena, ali sada očigledno smatra, nakon što je stvar mogao samo zagrebati, da je uspio donijeti objektivnu odluku.

Je li Međugorje dobilo *nihil obstat* ili tek *nihil?*

No, što ta odluka uopće stvarno znači? Ne vidimo da se njome išta mijenja s obzirom na Međugorje. Ono je i dalje župa, nije proglašeno svetištem, apostolski vizitator i dalje ostaje, a hodočašćenje nikada nije podlijegalo kaznama. Tako *nihil obstat* u stvarnosti znači tek *nihil,* jedno veliko ništa. Štoviše, ono je korak nazad, jer je Međugorju oduzeta

mogućnost da dokazuje svoju nadnaravnost, a bez toga postaje objekt izrugivanja. Najviša ocjena koju mu je dodijelio Dikasterij za nauk vjere time je bezvrijedna, jer se percipira kao poklonjena, a ne zaslužena. Vidjeoci su također obezvrijeđeni i izloženi podsmijesima svjetskih razmjera, jer ih je *Nota* označila nebitnima. I uloga biskupa Palića kao ordinarija umanjena je i povrijeđena naredbom da potpiše i objavi unaprijed priređen ili barem točno skiciran Dekret. Apostolski vizitator s posebnom ulogom za župu Međugorje, uz već ranije povjerene mu funkcije, odsad će biti i cenzor, tj. on će razlučivati sve buduće navodne poruke u svjetlu kriterija navedenih u *Noti* te odlučivati hoće li one biti objavljene. Također će provjeravati i paziti da se u svakoj publikaciji koja prikuplja navodne poruke kao uvod najprije uvrsti 28 kartica *Nota,* a rješavat će i eventualne situacije koje bi zahtijevale pastoralno razlučivanje i o tome obavještavati Dikasterij.

Zaključak

Možemo pretpostaviti da će se takva centralizacija Međugorja u budućnosti nastaviti, odnosno da će se smanjivati uloga mjesnog biskupa i franjevaca, a osnaživati utjecaj Svete Stolice. Pretpostavljamo da će se nastaviti isti trend i s drugim neodobrenim hodočasničkim mjestima, pri čemu će oni velikodušno dobivati *nihil obstat,* dok će se novci koje uprihode od vjerskog turizma velikim dijelom usmjeravati prema Svetoj Stolici. Nadajmo se da pri tom prevladavanju proračunskog deficita Johann Tetzel Dikasterija za nauk vjere neće izroditi novog Luthera.

Čini se da možemo ironično zaključiti: toliko o duhovnim plodovima…